

Kalvarija notranjske dežele

Založba Družina je izdala knjigo Maksa Ipavca *Kalvarija notranjske dežele*.

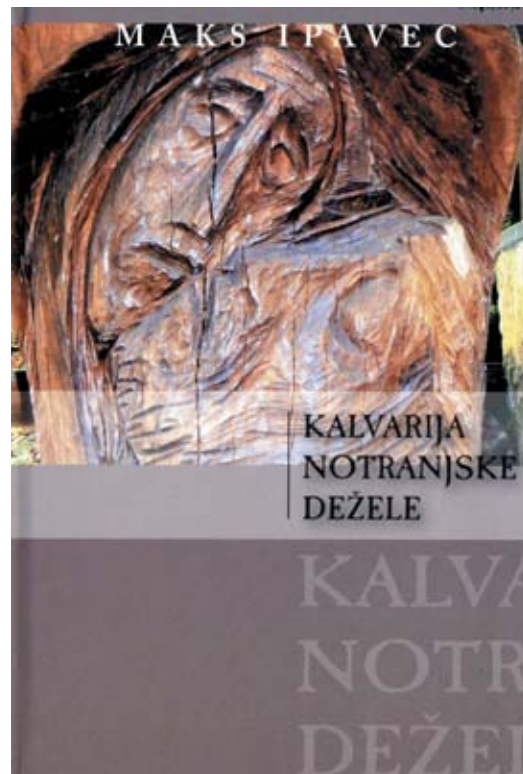
Partizani so začeli z umori na Notranjskem že jeseni 1941. Že 26. novembra so na Uncu ubili 50-letnega delavca Andreja Maleca. Slab mesec kasneje je še bolj odmeval umor 17-letnega dijaka Marjana Pregeljca, ki so ga partizani ubili za božič, 23. decembra, v Begunjah. Spomladi so se partizanski umori kar vrstili. Doma v Iga vasi so 16. marca ubili 59-letnega Franca in 21-letno Alojzijo Zigmund, 11. aprila pa nad Poljanami 43-letnega Antona Mastnika iz Babnega Polja.

V prvi fazi partizanskega nasilja so bila najbolj znana morišča: Krimška jama, Mihčevo brezno, brezno Kozlovka, Komačeva jama, jama pri Poljanah in Mačkovec, kjer je taborila Dakijeve leteča četa. Razen te specialne morilske enote so tam delovali partizani iz taborišča Kožljek, kjer se je že julija 1941 zbirala Borovniška četa. Od oktobra 1941 je na tem območju deloval Krimski bataljon. Decembra 1941 je bila ustanovljena Kožlješka četa, januarja 1942 pa 3. partizanski bataljon Ljuba Šerčerja. Poveljnik raznih enot v tem času je bil Bojan Polak - Stjenka, po vojni poveljnik divizije Knoj, ki je sodelovala pri povojnih pomorih, zloglasni politični komisar pa Fric Novak.

Strah se je spremenil v grozo 23. aprila 1942, ko so zvečer v domači hiši

Italijanov so spet nastopili partizani, ki jih med ofenzivo in italijanskim divjanjem ni bilo nikjer. Že 27. julija so doma v Begunjah ubili prvega od Kovačevih bratov Janeza Hitija (27), nato pa 30. julija v Mihčevem breznu še mlajšega brata Franca Hitija (18), Janeza Zalarja (17) iz Bezuljaka, Terezijo Knap (49) in Pavlo Knap (16), obe iz Dolenjih Otav. Vse te strahote, ki so od enih in drugih prizadele samo civilne prebivalce, zlasti pa zadnjih pet partizanskih zločinov takoj po odhodu Italijanov, so ljudi prisilili do spoznanja, da gre obojim samo za skladno pobijanje Slovencev. Preživeli fantje so zato 30. julija odšli v Cerknico in od Italijanov zahtevali, da jih odpeljejo v Italijo, kjer bodo poskušali preživeti strahotne čase. Italijani so jih zavrnil in odpeljali nazaj v Begunje. Za njimi pa so 31. julija pripeljali 30 pušk in nekaj streliva. Nastala je prva vaška straža na cerkniškem območju.

To je le nekaj podatkov iz knjige *Kalvarija notranjske dežele* (zbirka *Čas in ljudje*), v kateri je župnik iz Begunj pri Cerknici zbral in objavil različne zapise o medvojnem in povojnem partizanskem nasilju na širšem območju Begunj. V poglavju *Križev pot begunjskega župnika Viktorja Turka* je opisal partizanski umor Ipavčevega medvojnega prednika v Begunjah jeseni 1943. Pod naslovoma *Podoba iz življenja in smrti učiteljice Anice Drobnič* in *Umor poštene in krščanske učiteljice* je opisal partizanski umor učiteljice in organizatke v Begunjah, ki so jo partizani umorili 15. oktobra 1943 v Jelendolu. V poglavjih *Rdeči udar na Notranjskem*, *Komunisti udarijo po Menišiji*, *Satan obišče Bezuljak* je objavil številne podatke o začetkih partizanskega nasilja na tem območju leta 1941 in 1942. Številne zapise o partizanskem morišču pri Krimski jami iz leta 1942 je povzel pod naslovom *Krimška jama – notranjska huda jama*. Že naslova *Oživljene kosti žrtev iz Mačkoveca* in *Zločin nad jelendolskimi žrtvami* označita vsebino: partizanske množične pomore »vojnih ujetnikov« jeseni 1943 na Mačkovecu in v Jelendolu. Župnik Ipavec je

leta 2013 aktivno sodeloval pri izkopu morišča na Mačkovecu, najdene ostanke tam umorjenih pa je novembra isto leto pokopal na begunjskem pokopališču (letos so se jim tam pridružili še umorjeni v Krimski jami). Pod naslovom *Noč groze v Grahovem* je osvetlil znan partizanski napad na domobransko postojanko v Grahovem, ki so jo partizani uničili, 32 branilcev pa pometali v ogenj, med njimi enega največjih naših pesnikov 20. stoletja – Franceta Balantiča. Zgodbo rešenca z morišča pri Hrastniku leta 1945 Lojzeta Opeke (očeta misijonarja Pedra Opeke) in dogajanje na tem velikem partizanskem morišču je opisal v poglavjih *Sto dni Lojza Opeke* in *Pekel v Starem Hrastniku*. Pod naslovom *Skrivnost človeške hudobije na Kamni Gorici* je navedel vrsto podatkov o povojnem pomoru mladoletnih domobrancev poleti 1945 potem, ko so jih izpustili domov iz pekla uničevalnega taborišča na Teharjah; med drugim tudi enajst imen. Pod naslovom *Mučeništvo redovnice Antonije Premrov iz župnije Cerknica* je opisal ugrabitev in umor te redovnice 14. januarja 1949 na obrobju Cerkniškega jezera. ■

IVO ŽAJDELA

PARTIZANI LJUDI NISO SAMO UMORILI, AMPAK TUDI MUČILI.

zverinsko umorili kmeta v Tavžljah in vidovskega župana Antona Tekavca, občinskega tajnika Franca Strleta in na Osredku kmeta in občinskega svetovalca Valentina Strleta. Zaradi teh brezobzirmih umorov so se začeli zbirati fantje pri Sv. Vidu, oboroženi s skritim jugoslovanskim orožjem. Brez vednosti okupatorja, ki ga tam ni bilo, so se utrdili v Makovčevi hiši na Rudolfovem.

V Begunjah so partizani že pred italijansko ofenzivo zverinsko pobili vrsto domačinov. Nato so se Italijani med ofenzivo razdivjali. Pomorili so veliko domačinov. Takoj po odhodu glavnine